

طراحی رویکرد وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال دانش‌آموزان و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها در مدارس (طرح دفتر نماز) براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس

محدثه احمدی^۱، محمدرضا صیرفی^۲، کوثر احمدی^۳، رحمت اله عظیمی^۴

^۱ کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی اسلامی-روان‌شناسی مثبت‌گرا، واحد تهران‌مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^۲ استادیار، گروه روان‌شناسی سلامت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم پزشکی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی اسلامی-روان‌شناسی مثبت‌گرا، واحد تهران‌مرکز_الکترونیک، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^۴ مدرس گروه روان‌شناسی موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی حکیم ناصر خسرو ساوه. روان‌شناس بالینی و مشاوره خانواده مرکز وکلا، کارشناسان و مشاوران خانواده قوه قضائیه. تهران، ایران.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی طراحی رویکرد وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال دانش‌آموزان و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها در مدارس (طرح دفتر نماز) براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران انجام شد که از نظر هدف، کاربردی، از نظر شیوه گردآوری اطلاعات، روش تحقیق کیفی از نوع تحلیلی-توصیفی، از طریق تحلیل محتوای متنی پاسخ‌های باز به سوالات پرسشنامه به روش رویکرد استقرایی تحلیل محتوای شمارشی بود. جامعه آماری را مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مدارس متوسطه اول شهر تهران تشکیل می‌دادند، حجم نمونه از این گروه ۹۰ نفر به صورت هدفمند انتخاب گردید. روش گردآوری اطلاعات با تکمیل پرسشنامه انجام گرفت. بعد از تحلیل سوالات به روش تحلیل کیفی، از طریق نرم‌افزار Maxqda چهارده کد مشترک استخراج گردید که در پژوهش مشترک بود؛ از این ۱۴ کد ۹ کد مشترک مربوط به مولفه الف: فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال دانش‌آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس و ۵ کد مشترک مربوط به مولفه ب: تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس می‌باشد از طرف مدیران، معاونین و... مدارس متوسطه اول شهر تهران بیان شده بود. با توجه به تحلیل کیفی محتوای متنی داده‌های بدست آمده از پاسخ‌های باز مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران می‌توان رویکرد وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول (طرح دفتر نماز) را تحلیل، توصیف و طراحی نمود.

واژه‌های کلیدی: فعالیت‌های عبادی، توانمندی‌های معنوی، نماز، طرح دفتر نماز

مقدمه

ناامیدی مفهومی است که با بی توجهی به خود و اطرافیان و بروز مشکلات روانشناختی و ساختار مربوط به آن همراه است (دوئرت^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). ریشه بسیاری از مشکلات و ناامیدی‌ها به مساله نبود و ضعف در معنا در زندگی بر می‌گردد. بر همین اساس جهان محتاج جهان‌بینی معنوی است و جهان‌بینی معنوی نیازمند انسان‌های معنوی و حاکمیت آنها در جهان است. معنویت به عنوان منبعی برای مقابله با موقعیت‌های بالقوه استرس زا عمل می‌کند (بوئهم و کارتر^۲، ۲۰۲۰). معنویت شامل روشی است که در آن هر فردی که لحظات بحرانی را تجربه می‌کند، به دنبال معنا در زندگی می‌گردد، ارتباط با خود و دیگران را تجربه می‌کند و باورها، ارزش‌ها و سنت‌ها را بیان می‌کند (دوئرت و همکاران، ۲۰۲۲).

در این زمینه با توجه به گسترش فرهنگ و تمدن ماده‌گرایی که واقعیت را جز محسوسات و امور تجربی چیز دیگری نمی‌دانند، انسان آنچنان در با تلاق شهوات، فساد و آلودگی‌ها فرو رفته است که در عمل دست به انکار وجود معنوی و اصیل خویش زده است و به تبع آن به ارزش‌های والای انسانی و الهی پشت پا زده و چنان دچار بحران‌های روحی و معنوی و پیامدهای شوم ناشی از آن شده است که در آستانه ی سقوط و تباهی همه جانبه قرار گرفته است (برزگرشانی، ۱۳۹۶). عصر ما عصری است که به دنبال خود می‌گردد. مسئله بیگانه شدن با خود، جاداشدن از خویشتن، مسئله‌ای است که در فلسفه‌ی حال حاضر به شدت مطرح است. اول کسی که این مسئله را اشاره کرده، هگل بوده است. آری انسان خودش را گم می‌کند، دچار خودفراموشی می‌شود، خودش را می‌فروشد و حتی خودش را با خودش اشتباه می‌گیرد و به دنبال خود گم شده است (مطهری، ۱۳۶۹). قرآن خدا فراموشی را موجب خودفراموشی، اختلال معنوی و روحی انسان می‌داند و می‌فرماید: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» - و همچون کسانی نباشید که خدا را فراموش کردند و خدا نیز آنها را به «خود فراموشی» گرفتار کرد، آنها فاسق‌اند (حشر، ۱۹). اگرچه جامعه‌ی ایران از دیرباز با داشتن حکمت خسروانی، معدن معنویت بوده و با معرفی بزرگانی چون ابن سینا، عطار، مولوی، حافظ معنویت و عرفان را در جهان پراکنده است ولی تغییرات چشم‌گیر و یک‌باره در سطح جهان و ظهور حس‌گرایی و جایگزین شدن آن با معنویت‌گرایی در زندگی یکان یکان ما، زنگ خطر را چنان به صدا درآورده که لحظه به لحظه ما را از خالق هستی و خود دور و دورتر کرده است.

در حوزه معنوی، ارتباط با خود، دیگران و مقدسات موجب تعالی و قدرت گرفتن روحی شخص می‌شود. بر اساس مطالعات در حوزه سلامت معنوی، ارتباط با خود، دیگران و مقدسات موجب تعالی و قدرت گرفتن روحی شخص می‌شود. در این میان حمایت‌های روحی افراد و توجه به فعالیت‌های معنوی بسیار کمک‌کننده است (کومو^۳ و دیگران، ۲۰۰۷، ص. ۴۵۱) و بر این اساس معنویت ابزاری در مقابله با مشکلات روانشناختی و سلامت معطوف به آن می‌باشد (پارک^۴ و همکاران، ۲۰۲۴). معنویت یک ساختار نظری چند بعدی را تشکیل می‌دهد. در اصل، استعلایی را تشکیل می‌دهد که فراتر یا بالاتر از «من واقعی» است. در این زمینه، معنویت به عنوان تجربه تعالی از طریق آرامش درونی، هماهنگی یا ارتباط با دیگران تعریف می‌شود (بوسل، ۲۰۰۶؛ بوزاک^۵، ۲۰۲۰). راسا کریشنان^۶ و همکاران (۲۰۲۲)، معنویت را چند بعدی و مفهومی در ارتباط با ایجاد معنا در زندگی ارزیابی و تعریف کرده اند. معنویت منبعی دست نخورده برای رسیدگی به بحران سلامت روانی باشد معنویت مفهوم گسترده تری است که در آن افراد به دنبال ارتباط با خود، دیگران، طبیعت و موجودی مقدس یا بالاتر هستند

^۱Duarte^۲Boehm and Carter^۳Como^۴Park^۵Bozek^۶Rathakrishnan

(جایسوال^۷ و همکاران، ۲۰۲۲). معنویت با چندین پیامد مثبت سلامت و روانی اجتماعی، یعنی سلامت روانی بیشتر مرتبط است. مروری که اخیراً به روزرسانی شده از ادبیات مربوط به رابطه بین معنویت و سلامت روان نشان داد که معنویت بیشتر با علائم افسردگی کمتر، خودکشی کمتر و سوء مصرف مواد کمتر و بهبود کیفیت زندگی و امیدواری مرتبط است (لاچتی^۸ و همکاران، ۲۰۲۱؛ دامن^۹ و همکاران، ۲۰۲۱) بر این اساس توجه به معنویت در هر بعدی با بهزیستی روانشناختی و بهبود شرایط زندگی در افراد است که همین ضرورت توجه به مساله را پررنگ می‌سازد (پارک و همکاران، ۲۰۲۳؛ رید^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۲).

جذبه فرهنگ‌های غربی، ظهور عرفان‌های کاذب، خلاصه کردن زندگی انسان در این جهان و نداشتن باور به جهان پس از مرگ و دیگر مسائل برای فیلسوفان تعلیم و تربیت و روشنفکران و مسئولین کافی است تا به آموزش فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنویت دانش‌آموزان به شکل صحیح به دانش‌آموزان در خانه و مدرسه اهتمام بورزند، دین امری بسیار مهم در حیات بشری و شرایط مربوط به آن می‌باشد در تعریف کلاسیک توسط ویلیام جیمز (۱۹۰۲، ص ۳۲) او دین را به عنوان «احساسات، اعمال و تجربیات افراد منفرد در خلوت خود» تعریف کرد (تیری^{۱۱}، ۲۰۲۳) و ابعاد مربوط به آن و فرائض اجرایی نقشی مهم در ارتباط عمیق با این مساله دارد. نماز در فرهنگ اسلامی ما از مهم‌ترین فرائض دینی و از ضروریات دین مقدس اسلام، نقطه اوج عبادت، عمود دین و مرز بین کفر و ایمان، وسیله قرب الهی و تکامل است. نماز، یک مراقبت و کنترل دائمی و روانی را در انسان ایجاد می‌کند که منجر به مداومت خودانگیختگی در انجام مسئولیت‌های دینی می‌گردد تا از زشتی‌ها و پلیدی‌ها دور باشد (نامداری نیا، ۱۳۹۵).

برترین شکل ذکر و بندگی نمودن خداوند را نماز است؛ "آنگونه که قرآن در سوره طه آیه ۱۴ می‌فرماید: «نماز را برای ذکر و یاد خداوند به پای دار». "عبادت‌ی که در هیچ حال از عهده انسان ساقط نمی‌شود، نماز است. حتی در میدان جنگ و در شرایط اضطراری و بیماری یا هنگام غرق شدن. تأثیری که نماز بر بهداشت و سلامت روح و روان و نیز کنترل رفتارهای ناشایست دارد، امروزه نیازمند تفکر و اندیشه درباره بهترین و مناسبترین و موثرترین روش‌های تقویت و پرورش احساس مذهبی در رفتارهای خداجویانه جوانان و نوجوانان هستیم. از اهداف و دغدغه‌های مهم انبیاء به ویژه پیامبر گرامی اسلام (ص)، پیشوایان معصوم (ع) و فقها، گسترش فرهنگ نماز و فراهم آوردن زمینه آن بوده است. "باتوجه به تأثیر نماز در شخصیت انسان، بالاخص در شخصیت سازی نوجوانان و جوانان، این مسأله اهمیت بیشتری نیز پیدا می‌کند" (سعید کاظمی به نقل از زکی دوغان، ۱۳۸۵)، فایده‌های سودمند فردی و اجتماعی نماز، ایجاب می‌کند که همه دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت توجه داشته باشند در امر تربیت جوانان و نوجوانان هر چه بیشتر، به نماز و ارزش‌هایی که در آن نهفته است توجه شود. آموزش و ترغیب افراد به نماز و نمازجماعت باید از سنین دبستان و متوسطه اول آغاز شود تا با شخصیت آنها عجین شود، شیوه فعالیت عبادی (وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی) از مهم‌ترین عوامل دخیل در کنار سایر عوامل در تقویت توانمندی‌های معنوی مؤثر است. یکی از دغدغه‌های مدارس ما مشارکت در فعالیت‌های عبادی مذهبی بخصوص نماز است. تا آنجا که در سطح کشور ستادی به نام ستاد اقامه نماز یک نهاد فرهنگی، دینی به امر نماز که ستون دین است، می‌پردازد و سالانه اجلاس سراسری نماز برگزار می‌گردد. اسلام فقط دین فردی نیست بلکه احکام اسلام در زندگی فردی و اجتماعی ساری و جاری است. نماز، نمود عینی تربیت دینی است که در رفتار قابل مشاهده است. نماز به انسان امید و انرژی بخشیده و با اعتماد و تکیه بر قدرت لایزال الهی

^۷Maysawal^۸Lucchetti^۹Damen^{۱۰}Reed^{۱۱}Tirri

در زندگی گام‌های استوار بر می‌دارد. چه زیبا خواهد بود اگر نماز که نمود تربیت دینی هست، با رویکرد وحدت‌رویه و برنامه منسجم برای مدارس طراحی و اجرا گردد. در همه‌ی مدارس اقامه نماز به عنوان یکی از برنامه‌های روزانه آنهاست اما انتظار اولیاء مدارس و خانواده‌ها را تامین نمی‌کند و همواره یکی از دغدغه‌های مهم مسئولین مدارس و خانواده‌ها و حتی در مسئولین بالا دست هم، اقامه مطلوب نماز در مدارس و ادارات است. با بررسی‌های انجام شده، هنوز در زمینه اقامه نماز مدارس، خلاء وجود دارد. پژوهش‌هایی که در مدارس انجام شده، نشان داد مشکل مدارس، اغلب در عدم وحدت‌رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی به نظر می‌رسد درحالی‌که طرح دفتر اقامه نماز با رویکرد وحدت رویه در مشارکت فعال دانش‌آموزان و اقامه با نشاط نماز و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها نقش بسزایی دارد. فعالیت‌های عبادی، تقویت توانمندی‌های معنوی و اجرای مطلوب اقامه نماز در گرو مشارکت در اجرا و فعال‌سازی دانش‌آموزان است. مشارکت دانش‌آموزان در این فعالیت‌ها بسیار مهم است. فعالیت دانش‌آموزان در امر نماز به ترغیب و انگیزه درونی دانش‌آموزان کمک می‌کند. در طراحی دفتر نماز، دانش‌آموزان با مشارکت فعال، بدون کنترل بیرونی، یا پاداش بیرونی، با دادن مسئولیت در اقامه نماز، انگیزه درونی مبتنی به فطرت آنها تقویت می‌شود و به رشد روانی و شناختی دانش‌آموزان می‌انجامد. پژوهش حاضر به دنبال ارائه طرحی است که تاثیر شگفت انگیز رویکرد وحدت‌رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال دانش‌آموزان و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها در مدارس (طرح دفتر نماز) را نشان دهد. برای نیل به این امر، می‌توان در قالب طرح دفتر اقامه نماز، با رویکرد وحدت‌رویه و انسجام بخشی در فعالیت‌های عبادی، را پیاده کرد. با اجرای طرح دفتر نماز، ضمن ارتقاء احساس ارزشمندی و اعتماد به نفس دانش‌آموزان، فرصت انجام فعالیت‌ها برای آنها فراهم می‌آید. همچنین با تفویض مسئولیت و اعتماد کردن به دانش‌آموزان در اجرای برنامه‌های متنوع و اقامه نماز می‌توان رقابت سالم و دوستانه با برگزاری مسابقات هماهنگ بین مدارس را هم می‌توان برنامه‌ریزی کرد. با حضور و مشارکت مستقیم و فعال دانش‌آموزان، فعالیت‌ها از پویایی و جذابیت بیشتری برخوردار خواهد شد و قسمتی از بار سنگین برنامه‌ریزی و اجرا از دوش مسئولین مدارس کمتر شده و تنها با راهنمایی و نظارت، می‌توانند به اهداف سازمانی خود نزدیکتر شوند؛ و نکته مهم دیگر اینکه، امکان ارزیابی و مقایسه عملکرد مدارس با همین شیوه به سهولت انجام می‌گردد. تأثیر حضور مستقیم و مؤثر دانش‌آموزان را در اجرای مطلوب فعالیت‌های عبادی را نباید نادیده گرفت. طرح دفتر اقامه نماز الگویی مناسب برای برگزاری عبادت جمعی و برقراری روابط سالم با دیگران و حساس شدن نسبت به سعادت و رشد چند جانبه‌ی هموعان و مشارکت فعال دانش‌آموزان و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها در مدارس خواهد شد. با تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان با رویکرد وحدت رویه، یک الگوی چند بعدی از ادراک‌ها و اعمال که به ارتقاء سلامت روحی روانی و به خودشکوفایی افراد کمک کند را می‌توان ارائه داد. با توجه به پژوهشی که بعمل آمد طرح دفتر اقامه نماز، می‌تواند از کارآمدترین و مؤثرترین شیوه در نهادینه کردن برنامه‌های نماز توسط دانش‌آموزان باشد. با توجه به تحقیقی که انجام گردید، محقق بر آن شد که دریابد آیا براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران می‌توان رویکرد وحدت‌رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول (طرح دفتر نماز) را طراحی نمود؟

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات، روش تحقیق کیفی از نوع تحلیلی-توصیفی، از طریق تحلیل محتوای متنی پاسخ‌های باز به سوالات پرسشنامه به روش رویکرد استقرایی تحلیل محتوای شمارشی بود که به طراحی رویکرد وحدت‌رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال دانش‌آموزان و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها در مدارس (طرح دفتر نماز) براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران و مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران پرداخته شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران و مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ تشکیل داده بودند.

متناسب با موقعیت و شرایط موضوع تعداد نمونه ۹۰ نفر برای پژوهش حاضر از مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران را به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب گردید. جهت حفظ پروتکل های بهداشتی شیوع کرونا، مصاحبه انجام نگرفت و فقط درخواست گردید به سوالات باز پاسخ پرسشنامه پاسخ بدهند. (لازم به ذکر است از ۹۰ نفر درخواست همکاری گردید که در نهایت ۷۴ پرسشنامه تکمیل شده قابل تجزیه و تحلیل و توصیف بود).

ابزار سنجش

در این پژوهش از روش میدانی از طریق استفاده از پرسشنامه باز پاسخ (نظرات، راهکارها و پیشنهادهای خود را در خصوص وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی های معنوی دانش آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس مرقوم فرمایند) جهت جمع آوری اطلاعات استفاده گردید و پروتکل طراحی شده رویکرد وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت های عبادی با مشارکت فعال دانش آموزان و تقویت توانمندی های معنوی آنها در مدارس (طرح دفتر نماز) براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران و مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران در فصل پنجم پژوهش حاضر به طور کامل نگارش گردیده است.

یافته ها

تحلیل کیفی ویژگی های ساختاری مولفه های الف: فعالیت های عبادی با مشارکت فعال دانش آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس و ب: تقویت توانمندی های معنوی دانش آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس، با استفاده از نرم افزار مکس کیو دی ای (Maxqda) در جدول (۱) نشان داده شده است که از بین ۷۴ نفر مشارکت کننده در مصاحبه قابل بررسی، ۱۴ کد مشترک استخراج گردید که در پژوهش مشترک بود. از این ۱۴ کد، ۹ کد مشترک، مربوط به مؤلفه الف: فعالیت های عبادی با مشارکت فعال دانش آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس و ۵ کد مشترک، مربوط به مؤلفه ب: تقویت توانمندی های معنوی دانش آموزان متوسطه اول در فریضه نماز جماعت در مدارس که از طرف مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران بیان شده بود، تحلیل گردیده و توصیف می شود.

جدول (۱): تحلیل کیفی مضامین، زیرمجموعه ها و کدهای مربوط به رویکرد وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی های معنوی دانش آموزان متوسطه اول (طرح دفتر نماز) با نرم افزار مکس کیو دی ای (Maxqda)

تم ها	زیرمجموعه ها	کدهای استخراج شده	جملات و عبارات مهم
تحلیل کیفی	الف) فعالیت های عبادی با مشارکت فعال	۱- استفاده از امام جماعت	۱- استفاده از امام جماعت که علاوه بر ادای فریضه نماز احکام مورد نیاز دانش آموزان را حل کند.
		۲- همکاری دبیران در فریضه نماز	۲- همکاری دبیران در امر نماز و توجه خاص به آن و اختصاص دادن حتی چند دقیقه از وقت کلاس خود در رابطه با اهمیت و جایگاه نماز.
		۳- اجباری نبودن نماز	مشارکت دبیران و اقامه نماز در کنار دانش آموزان باعث احساس دلگرمی برای دانش آموزان خواهد بود.
		۴- خارج کردن نمره انضباط	۳ و ۴- نماز از حالت اجبار خارج شود، دانش آموز احساس نکند که به
		۵- تشویق کلامی و غیر کلامی	
		۶- جشن عبادت دانش آموزان	
		۷- فضای فیزیکی و روانی مناسب	

تم ها	زیر مجموعه ها	کدهای استخراج شده	جملات و عبارات مهم
		۸- برگزاری فریضه نماز به صورت میهمان در مدارس دیگر و دعوت از مدارس دیگر حداقل یک بار در هرماه	جهت نمره انضباط باید واجب خود را انجام دهد.
		۹- مسابقه قرائت نماز خوانی قبل از جشن تکلیف	۵- تشویق دانش آموزانی که احترام به نماز می گذارند و به موقع نماز خود را به جای می آورند.
		مشارکت والدین در امر تقویت و تشویق فرزندان در منزل برای مشارکت فعال در فریضه نماز در مدرسه	تشویق کلامی و غیر کلامی، اهداء جایزه به دانش آموزانی که در نماز جماعت شرکت می نمایند و معرفی آنها در صف، کلاس و مجله های داخلی مدرسه و منطقه آموزش و پرورش.
			۶- جشن عبادت دختران در پایه سوم ابتدایی و جشن عبادت پسران در پایه هشتم متوسطه اول با مشارکت مدرسه، اولیا و مدراس
			۷- محیط و فضای فیزیکی و روانی نماز خانه ها دلنشین، معطر بودن، استفاده از فرش های تمیز، نصب تابلو و نوشته ها با خطاطی های بسیار زیبا در جهت ایجاد انگیزه، سیستم مناسب گرمایشی و سرمایشی، تعبیه سیستم روشنایی مناسب، استفاده از باندهای تنظیم کننده صفوف، مهرهای تمیز و یکدست، چادرهای یکدست و تمیز در بسته های مناسب و طراحی شده
			۸- با هماهنگی در منطقه و مدرسه جوار و مدارس دیگر دعوت نامه رسمی، تعدادی از دانش آموزان در مدارس دیگر بصورت میهمان نماز اقامه کنند.
			۹- فرستادن کارت های تبریک به والدین دانش آموزان فعال در فریضه نماز و همکاری خواستن از اولیا برای هرچه بهتر برگزار کردن نماز جماعت در مدارس.
		۱۰- آگاهی و شناخت و باور مذهبی	۱- دادن اطلاع و آگاهی در رابطه با اثرات باورهای مذهبی در سلامت بهداشت روانی دانش آموزان .
		۱۱- اثرات نماز و عبادت در سلامت بهداشت روان	۲- برگزاری جلسات پرسش و پاسخ برای دانش آموزان با حضور اساتید بسیار مجرب که بتوانند با زبان خود دانش آموزان در حتی چندین جلسات سطح شناخت و آگاهی دانش آموزان را در رابطه با عبودیت و ضرورت و راه های بندگی کردن بالا ببرند و آنها به این باور برسند که فریضه نماز را باید به جا بیاورند.
	ب) تقویت توانمندی های معنوی	۱۲- برگزاری جشن ها، داستان گویی و نمایشنامه ها با موضوع معنویت	با برگزاری جشن ها، داستان گویی و نمایشنامه ها با موضوع معنویت و بندگی
		۱۳- برپایی نمایشگاه انواع هنرهای با موضوع نماز و عبادت در مدرسه، منطقه، شهر، استان	۳- برپایی نمایشگاه هایی از انواع هنرها با موضوع نماز و عبادت در مدرسه، منطقه، شهر، استان
		۱۴- نقل معجزات، خاطرات شیرین مذهبی و داستان هایی در قالب محبت و معنویت و تواضع، فروتنی برای تقویت باور دینی و همچنین در جهت حرکت به سوی تکامل روح انسانی	۴- اختصاص بخشی از وقت درس قرآن و دینی به داستانهای نماز و... سخنرانی درمورد شناخت از معبود و نقل معجزات، خاطرات شیرین مذهبی، داستان هایی که محبت را در دل دانش آموزان ایجاد کند و این محبت انسان را به پرستش و عبادت و اظهار کوچکی و تواضع در برابر عظمت خداوند وارد می نماید.

جدول (۲): تحلیل کمی مضامین، زیرمجموعه‌ها و کدهای مربوط به رویکرد وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول (طرح دفترنماز)

ردیف	کدهای ویژگی‌های ساختاری	فراوانی	درصد
۱	استفاده از امام جماعت	۷۴	۱۰۰
۲	همکاری دبیران در فریضه نماز	۵۲	۷۰
۳	اجباری نبودن نماز	۷۴	۱۰۰
۴	خارج کردن نمره انضباط	۶۲	۸۳
۵	تشویق کلامی و غیرکلامی	۷۴	۱۰۰
۶	جشن عبادت دانش‌آموزان	۶۱	۸۲
۷	فضای فیزیکی و روانی مناسب	۷۴	۱۰۰
۸	برگزاری فریضه نماز به صورت میهمان در مدارس دیگر و دعوت از مدارس دیگر حداقل یک بار در هر ماه	۵۲	۷۰
۹	مسابقه قرائت نمازخوانی	۵۵	۷۴
	مشارکت والدین در امر تقویت و تشویق فرزندان در منزل برای مشارکت فعال در فریضه نماز در مدرسه		
۱۰	آگاهی و شناخت و باور مذهبی	۷۴	۱۰۰
۱۱	اثرات نماز و عبادت در سلامت بهداشت روان	۷۰	۹۵
۱۲	برگزاری جشن‌ها، داستان‌گویی و نمایشنامه‌ها با موضوع معنویت	۶۸	۹۲
۱۳	برپایی نمایشگاه از انواع هنرها با موضوع نماز و عبادت در مدرسه، منطقه، شهر، استان	۵۹	۸۰
۱۴	نقل معجزات، خاطرات شیرین مذهبی و داستان‌هایی در قالب محبت و معنویت و تواضع، فروتنی برای تقویت باور دینی و همچنین در جهت حرکت به سوی تکامل روح انسانی	۵۴	۷۳

جدول (۳): خلاصه تحلیل کمی مضامین، زیرمجموعه‌ها و کدهای مربوط به رویکرد وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول (طرح دفترنماز)

تعداد ویژگی	حداقل	حداکثر	میانگین	درصد میانگین	انحراف معیار
۱۴	۵۲	۷۴	۶۵	۸۷	۹/۰۱

با توجه به جدول (۴-۸) از ۱۴ ویژگی استخراج شده از مؤلفه‌های الف و ب حداقل ۵۲ نفر و حداکثر ۷۴ نفر حداقل به یکی از کدهای ویژگی‌های استخراج شده اشاره نموده‌اند. میانگین برابر با ۶۵ و انحراف معیار ۹/۰۱ بدست آمده است. و ۸۷ درصد میانگین نشان‌دهنده اشاره مستقیم افراد مشارکت‌کننده در پژوهش یعنی مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران است، که تحلیل گردیده و توصیف شده است.

بحث و نتیجه گیری

انسان سعادت‌مند شخصی است که خداوند متعال را عبادت کند و در گرو قرب الهی به کمال خویش خواهد رسید؛ معنویت اساس وجود معنا در زندگی و ارزش گذاری برای خود و دیگران می‌باشد (پمپله^۲ و همکاران، ۲۰۲۲) و شکل دهنده یک

^۲Pompele

ساخنار و چارچوب برای زندگی و امیدواری به آینده می‌باشد (انجل^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). همسو با این دیدگاه، اریک فروم روانشناس انسان‌گرا معتقد است که متعهد شدن به یک عقیده، ایدئولوژی و... از جمله منابع نیرومند سلامت‌روانی خودشکوفایی انسان محسوب می‌شود؛ و باز در این راستا ابراهام مزلو از دیگر روانشناسان انسان‌گرا، روان نژندی را محصول انحراف از ارزشهای ذاتی انسان می‌داند و روان درمانی را هدایت انسان به سوی این ارزش‌ها برمی‌شمارد (حسینی، ۱۳۹۱).

از دغدغه‌های مدارس ما مشارکت در فعالیت‌های عبادی مذهبی بخصوص نماز است. تا آنجا که در سطح کشور ستادی به نام ستاد اقامه نماز یک نهاد فرهنگی، دینی به امر نماز که ستون دین است، می‌پردازد و سالانه اجلاس سراسری نماز برگزار می‌گردد. اسلام فقط دین فردی نیست بلکه احکام اسلام در زندگی فردی و اجتماعی ساری و جاری است. نماز، نمود عینی تربیت دینی است که در رفتار قابل مشاهده است. نماز به انسان امید و انرژی بخشیده و با اعتماد و تکیه بر قدرت لایزال الهی در زندگی گامهای استوار بر می‌دارد. چه زیبا خواهد بود اگر نماز که نمود تربیت دینی هست، با رویکرد وحدت‌رویه و برنامه منسجم برای مدارس طراحی و اجرا گردد. پژوهش حاضر به طراحی رویکرد وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال دانش‌آموزان و تقویت توانمندی‌های معنوی آنها در مدارس (طرح دفتر نماز) براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران با روش تحلیلی-توصیفی پرداخته است. با توجه به تحلیل کیفی محتوای متنی داده‌های بدست آمده از پاسخ‌های باز مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران می‌توان رویکرد وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی به تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول (طرح دفتر نماز) را می‌توان تحلیل و توصیف و طراحی نمود.

در مقایسه نتیجه پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌های صورت گرفته شده می‌توان به پژوهش طوائی و حسینی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت دانش‌آموزان در نماز جماعت مدارس متوسطه اول شهرستان صالح آباد» به این نتیجه دست یافتند که وجود امام جماعت، تشویق و فضای مناسب می‌تواند در افزایش مشارکت دانش‌آموزان در فریضه نماز در مدارس مؤثر باشد. که با نتایج کدهای استخراج شده در تحلیل کیفی ویژگی‌های ساختاری مطرح شده در این پژوهش همسو و همخوانی دارد. در مطالعه دیگری توسط قربانی، نعمتی و رضاپور (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «نقش معلم در رونق بخشی به نماز» به این نتایج دست یافتند که آموزش و شخصیت مذهبی معلم در مشارکت دانش‌آموزان در فریضه نماز در مدارس مؤثر بوده است. که با نتایج کدهای استخراج شده در تحلیل کیفی ویژگی‌های ساختاری مطرح شده در این پژوهش همسو و همخوانی دارد و همچنین بهرامیان و همکاران (۱۳۹۲)، که در پژوهشی با عنوان «بررسی تاثیر طراحی برنامه آموزش نماز با محتوای الکترونیکی بر انگیزش دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی نسبت به نماز» نتیجه گرفتند که برنامه آموزش نماز با محتوای الکترونیکی، انگیزه دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی نسبت به نماز افزایش یافته است. که با نتایج کدهای استخراج شده در تحلیل کیفی ویژگی‌های ساختاری مطرح شده در این پژوهش همسو و همخوانی دارد.

و نتیجه مطالعات ورزشی و همکاران (۱۳۹۷)، لنگرودی و همکاران (۱۳۹۷)، کریمی و همکاران (۱۳۹۷)، باعزت (۱۳۹۶)، حیدری و همکاران (۱۳۹۶)، یزدانی و همکاران (۱۳۹۶)، قربانی و همکاران (۱۳۹۶)، فلاح و همکاران (۱۳۹۶) و امیری و علیانسنب (۱۳۹۵)، با نتایج کدهای استخراج شده در تحلیل کیفی ویژگی‌های ساختاری مطرح شده در این پژوهش همسو و همخوانی دارد. با توجه همسو بودن پژوهش‌های محققین دیگر و نتیجه حاصله از کدهای استخراج شده در تحلیل کیفی ویژگی‌های ساختاری مطرح شده در این پژوهش لذا محقق اقدام به طراحی پروتکل زیر تحت نام «طرح دفتر نماز» با هدف وحدت‌رویه و انسجام‌بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش‌آموزان متوسطه اول در شهر تهران گردید که به شرح آن پرداخته شده است.

پروتکل طراحی شده دفتر نماز براساس نتیجه پژوهش حاضر:

«پروتکل (دستور العمل) طرح دفتر نماز براساس دیدگاه مدیران، معاونین، دبیران معارف اسلامی، مشاوران، مربیان پرورشی و بهداشت مدارس متوسطه اول شهر تهران وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش آموزان متوسطه اول»

هدف پروتکل طرح دفتر نماز			
وحدت رویه و انسجام بخشی به فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های معنوی دانش آموزان متوسطه اول			
عملکرد برنامه پروتکل طرح دفتر نماز			
الف (کیفیت بخشی به فعالیت‌ها، تقویت اندیشه‌ها و دستیابی به یک دیدگاه مشترک در جهت توسعه کیفی فعالیت نماز در مدارس			
۱	- دعوت از امام جماعت و رئیس انجمن برای کسب نظراتشان در مورد ارائه برنامه نماز توسط امام جماعت		
	- رسیدگی به وضعیت نماز خانه با همفکری مدعوین		
۲	تشکیل ستاد اقامه نماز، تشکیل کمیته‌های نماز و تقسیم کار بین دانش آموزان و انتخاب رابط نماز بین مدرسه و اداره		
۳	- تجهیز و تکمیل امکانات نماز خانه		
	- تهیه تابلو نماز و نصب مطالب و تراکت‌های مربوط به نماز		
	- بحث در مورد چگونگی تشکیل نمایشگاه نماز		
۴	- شرکت در جلسات مربوطه		
	- نظارت بر پیشبرد زمان اجرا		
	- استفاده از اساتید مجرب برای تبیین جایگاه نماز		
۵	- پیش بینی نحوه ارتباط با مساجد محل		
	- پیش بینی شرکت در نماز جمعه		
	- برگزاری کارگاه نماز		
	- ارزیابی پایانی		
	- تقویت هم اندیشی		
۶	- برگزاری مسابقات در مناسبت‌ها با موضوع نماز		
	- ارزیابی پایانی از فعالیت‌های نماز		
۷	- برگزاری همایش نماز با مدارس جوار		
	- تجلیل از خادمین و فعالان نماز		
ب) اسامی اعضای کمیته نماز برای فعالیت‌های عبادی با مشارکت فعال و تقویت توانمندی‌های دانش آموزان			
نام و نام خانوادگی دانش آموز	عنوان مسئولیت دانش آموز	پایه تحصیلی دانش آموز	برنامه و شرح وظایف
	رابط نماز (دانش آموز)	پایه هشتم	هرآموزشگاه یک رابط نماز و شش نفر زیر مجموعه باعنوان اعضای کمیته نماز دارد. رابط بین مدرسه، امام جماعت و اداره آموزش و پرورش است؛ درجلسات فصلی اداره شرکت می‌کند و ضمن انتقال تجارب مربوط به اقامه نماز، مدرسه، با فعالیتهای سایر مدارس آشنا می‌شود.
	تشریفات و بهداشت	پایه نهم	انتظامات - امور رفاهی - پذیرش و استقبال در اجرای برنامه‌ها و فعالیتهای مربوط به نماز آموزشگاه، منطقه و استان
	فوق برنامه	پایه نهم	ارتباط با تشکلهای دیگر دانش آموزی برای جلوگیری از موازی کاری فعالیتهای خاص (همایش و ...) فعالیتهای جهت دار تفریحی، فرهنگی و ورزشی: تشکیل گروه سرود و تواشیح- بازدید- برپایی نمایشگاه نماز و ...
	تحقیق و کار عملی	پایه هشتم	طرح مسابقات مقاله نویسی، شعر، نقاشی، تهیه بروشور جزوه، ویژه نامه و ... جمع بندی سوالات شرعی دانش آموزان درطول سال.
	کمیته اجرایی	پایه هشتم	هماهنگی جلسات، تنظیم و اجرای برنامه‌های مربوط به نماز - تهیه صدور کارت مسئولین کمیته‌ها- صدور کارت تشویق فعالان نمازانتخاب داوران مسابقات از بین همکاران فرهنگی
	روابط عمومی	پایه هشتم	برنامه‌های مربوط به نام گذاری سال- دعوت از سخنران- معرفی مراجع تقلید و تهیه

مطالب(تراکت- پارچه نویسی، ...) به مناسبت‌های ملی - مذهبی، معرفی سایت‌ها ی ستاد اقامه نماز و مساجد، حسینیه‌ها و مراکز دینی

تدارکات و پشتیبانی پایه هشتم چگونگی تهیه جوایز و هدایا - ملزومات پذیرایی - امور خدماتی و تزیین و ...

دانش آموزان داوطلبانه عضو کمیته نماز می‌شوند.

ج) برنامه سالانه در مدارس متوسطه اول
<p>مهرماه</p> <p>۱- تهیه جدول جلسات ستاد اقامه نماز و تشکیل اولین جلسه ۲ - هماهنگی با امام جماعت. ۳- برنامه ریزی با کمیته‌های نماز و امام جماعت</p> <p>۴- تهیه CD برای گزارش ۵- اعلام اسامی فعالان نماز و تهیه جوایز ۶- تهیه تابلوی نماز</p>
<p>آبان ماه</p> <p>۱-اختصاص بخشی از زمان جلسه شورا به نماز. ۲- تشکیل جلسه با مشاوران و انجمن اولیاء. ۳- توجیه و تفویض امور نماز به کمیته‌های نماز</p> <p>۴- برگزاری فریضه نماز با دعوت از نمازگزاران مدارس دیگر. ۵- اعلام اسامی فعالان نماز. ۶- اهداء هدیه روز تولد متولدين آبان ماه ۷- شرکت در نماز جمعه</p>
<p>آذر ماه</p> <p>۱- تکمیل فرم دوماهه اول امام جماعت. ۲- ارتباط با مسجد محل. ۳- برنامه ریزی جشن تکلیف. ۴- تهیه جوایز. ۵- برگزاری گفتمان دینی در مورد نماز</p> <p>۶- اهدا هدیه روز تولد متولدين ماه آذر ۷- اعلام اسامی فعالان نماز</p>
<p>دی ماه</p> <p>۱-انجام نظر خواهی از دانش آموزان در مورد نماز ۲-اختصاص بخشی از زمان جلسه شورا به نماز ۳- برگزاری آموزش خانواده با موضوع نماز ۴- برگزاری فریضه نماز با دعوت از نمازگزاران مدارس دیگر یا رفتن به صورت میهمان به مدارس دیگر ۵- اعلام اسامی فعالان نماز ۶- ارتباط با مسجد محل ۷- اهداء هدیه روز تولد متولدين دیمه ۸- برنامه ریزی برای اعتکاف</p>
<p>بهمن ماه</p> <p>۱-تهیه جوایز ۲- اجرای مسابقات انشاء در مورد نماز ۳- برگزاری جشن‌ها ،داستان گویی و نمایش نامه‌ها با موضوع معنویت ۴- شرکت در نماز جمعه ۵- اهداء هدیه روز تولد متولدين بهمن ماه ۶- اعلام اسامی فعالان نماز</p>
<p>اسفند ماه</p> <p>۱- تکمیل فرم دوماهه دوم ۲- ارتباط با مسجد محل ۳- برنامه سخنرانی با موضوع نماز و بهداشت روان ۴- همایش نماز و مربیان تربیتی ۸ اسفند ۵- برپایی نمایشگاه انواع هنرها ی با موضوع نماز و عبادت در مدرسه ، منطقه ، شهر، استان ۶- برگزاری فریضه نماز با دعوت از نمازگزاران مدارس دیگر یا رفتن به صورت میهمان به مدارس دیگر ۷- اعلام اسامی فعالان نماز ۸- برگزاری گفتمان دینی(نماز) ۹- اهداء هدیه روز تولد متولدين اسفندماه ۱۰- برنامه ریزی برای افطاری</p>
<p>فروردین ماه</p> <p>۱- اختصاص بخشی از زمان جلسه شورا به نماز ۲- ارتباط با مسجد محل ۳- تشکیل جلسه با مشاوران و انجمن اولیاء ۴- مسابقه ورزشی بین فعالان نماز ۵- شرکت در نماز جمعه ۶- اهداء هدیه روز تولد متولدين فروردین ماه</p>
<p>اردیبهشت ماه</p> <p>۱- تقدیر از دانش آموزان برتر منطقه (انشاء نماز و...) ۲- اجرای مسابقه نقاشی - عکاسی از برگزاری نماز جماعت خانواده- مسجد محل ومدرسه ۳- برگزاری فریضه نماز با دعوت از نمازگزاران مدارس دیگر یا رفتن به صورت میهمان به مدارس دیگر ۴- اعلام اسامی فعالان نماز ۵- شرکت در نماز جمعه ۶- اهداء هدیه روز تولد متولدين اردیبهشت ماه ۷- تقدیر از نماز جماعت اولیا و همکاران فعال نماز ۸- دعوت از دانش آموزان و کادرمدرسه برای افطاری</p>
<p>خرداد ماه</p> <p>۱- تکمیل فرم دوماهه دوم ، سوم ۲- اختصاص بخشی از زمان جلسه شورا به نماز ۳- برنامه سخنرانی با موضوع نماز و بهداشت روان ۴- همایش نماز و مربیان تربیتی ۸ اسفند ۵- اعلام اسامی فعالان نماز ۶- برگزاری گفتمان دینی (نماز) ۷- اهداء هدیه روز تولد متولدين خرداد ماه</p>
<p>تیرماه</p> <p>۱- تشکیل جلسه با اعضای انجمن اولیاء برای تجهیز نماز خانه و وضوخانه ۲- تعمیر یا تعویض وسایل مورد نیاز نماز خانه و وضوخانه ۳- خرید اقلام مورد نیاز نماز خانه و وضوخانه</p>
<p>مردادماه</p> <p>۱- ارتباط با مسجد محل ۲- برنامه سخنرانی با موضوع نماز و بهداشت روان و دعوت از دانش آموزان با ارسال کارت دعوت</p>
<p>شهریور ماه</p> <p>۱- اختصاص بخشی از زمان جلسه شورا به نماز ۲- تهیه کتابخانه مخصوص نمازخانه ۳- آماده کردن نماز خانه برای روز بازگشایی ۴- تهیه و نصب وایت برد در نماز خانه</p>

به دلیل شیوع بیماری کرونا عملاً پرسشنامه بازپاسخ با افراد مشارکت‌کننده با سختی و با زمان بیشتری انجام گرفت. به دلیل شیوع بیماری کرونا جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه امکان‌پذیر نبود از محدودیت پژوهش حاضر بود. پیشنهاد می‌گردد برای اجرای طرح دفتر نماز، امور مربوط به نماز به خود دانش‌آموزان تفویض گردد.

منابع

- قرآن کریم. (۱۳۸۰). ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، قم، انتشارات فاطمه الزهرا .
<https://www.gisoom.com/book/1317206>
- نهج البلاغه. (۱۳۸۵). ترجمه محمد دشتی، بوشهر، موسسه انتشاراتی موعود اسلام.
<https://www.gisoom.com/book/1387682>
- امینی، م و ماشاللهی نژاد، ز. (۱۳۹۲). تاملی برجایگاه و چگونگی توجه به پرورش معنویت در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، دو فصلنامه علمی و پژوهشی تربیت اسلامی، ۸(۱۶)، ۲۹-۷. https://islamicedu.rihu.ac.ir/article_11.html
- باعزت، مریم. (۱۳۹۶). بررسی عوامل موثر در جذب جوانان به مسجد و نماز جماعت، دومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی. <https://civilica.com/doc/659680>
- باغگلی، ح، شعبانی ورکی، ب، غفاری، ا و نهاوندی، ع. (۱۳۹۲). نقد مفهوم معنویت در تربیت معنوی معاصر، معنویت دینی و نوپدید، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، س ۲۰، ش ۱۶، ص ۸۹-۱۱۵. <https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1037222.html>
- بهرامیان، ز. (۱۳۹۲). بررسی تاثیر طراحی برنامه آموزش نماز با محتوای الکترونیکی بر افزایش میزان انگیزه دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی نسبت به نماز، دانشگاه آزاد واحد یزد. <https://qunoot.net/App/parts.item.php?showid=167>
- پرویش، م، معتمد لنگرودی، ف. (۱۳۹۷). تحلیل گفتمان فرهنگ نماز و مسجد و نقش آن در سبک زندگی اسلامی با تکیه بر سیره رضوی و سخنان مقام معظم رهبری، کنگره پیشگامان پیشرفت. <https://civilica.com/doc/845245>
- حسینی، م.س. (۱۳۹۱). بررسی نگرش دانش‌آموزان دختر و پسر دوره‌های راهنمایی و متوسطه استان مازندران نسبت به اقامه نماز در مدارس شهرستان ساری. طرح پژوهشی اداره کل آموزش پرورش استان مازندران.
- زکی دوغان، م. (۱۳۸۴). تاثیر نماز بر شخصیت جوان و عوامل موثر بر گرایش جوانان به نماز از دیدگاه متون دینی، مرکز جهانی علوم اسلامی- مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی. <https://elmnet.ir/doc/10556210-2381>
- طوائی، ع، حسینی، ا. (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت دانش‌آموزان در نماز جماعت مدارس متوسطه اول شهرستان صالح آباد، پنجمین همایش علمی پژوهشی سراسری از نگاه معلم. <https://civilica.com/doc/866512>
- علیانسب، س.ض.ا و امیری، ل. (۱۳۹۵). نقش نماز در سبک زندگی اسلامی، همایش سراسری علمی پژوهشی سبک زندگی. <https://civilica.com/doc/582903>
- قربانی، .، نعمتی، ز، رضاپور، ص. (۱۳۹۶). نقش معلم در رونق بخشی به نماز و مساجد، دومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش. <https://civilica.com/doc/702055>
- کاوایی آریانی، م، پناهی، ع.ا. (۱۳۹۶). روان‌شناسی در قرآن مفاهیم و آموزه‌ها، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. <https://www.gisoom.com/book/11037513>
- مطهری، م. (۱۳۸۰). احیای تفکر اسلامی، انتشارات، قم.
- نامداری نیا، م. (۱۳۹۵). بررسی تجربه معنوی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول شهر امیدیه، پایان نامه کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه چمران اهواز. <https://elmnet.ir/doc/10937487-25191>

یزدانی، ر.، نعمتی، م.ع. (۱۳۹۶). راهکارهای توسعه فرهنگ اقامه نماز جماعت در مدارس (با محوریت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش). *مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی*. ۲(۱۶)، ۱۶. <https://civilica.com/doc/644790>

- Boehm, T.L., Carter, E.W.(2019). Facets of faith: Spirituality, religiosity, and parents of individuals with intellectual disability. *Intellect. Dev. Disabil*, 57, 512–526, <https://doi.org/10.1352/1934-9556-57.6.512>.
- Boswell, G. H., Kahana, E., and Dilworth-Anderson, P. (2006). Spirituality and healthy lifestyle behaviors: stress counter-balancing effects on the well-being of older adults. *J. Relig. Health*, 45, 587–602. doi: 10.1007/s10943-006-9060-7
- Bożek, A., Nowak, P.F., Blukacz, M (2020). The Relationship Between Spirituality, Health-Related Behavior, and Psychological Well-Being. *Front. Psychol.* 11:1997. doi: 10.3389/fpsyg.2020.01997.
- Damen, A., Exline, J., Pargament, K., Yao, Y., Chochinov, H., Emanuel, L., et al.(2021). Prevalence, predictors and correlates of religious and spiritual struggles in palliative cancer patients. *J Pain Symptom Manage*, 62(3), 139-147. doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2021.04.024.
- Duarte, E.D., Braga, P.P., Guimarães, B.R., Silva, J.B.d., Caldeira, S. (2022). A Qualitative Study of the Spiritual Aspects of Parenting a Child with Down Syndrome. *Healthcare*, 10, 546. <https://doi.org/10.3390/healthcare10030546>.
- Engel, M., Brouwer, M.A., Jansen, N., Leget, C., Teunissen, S.C., Kars, M.C.(2023). The spiritual dimension of parenting a child with a life-limiting or life-threatening condition: A mixed-methods systematic review. *Palliative Medicine*, 37(9), 1303-1325. doi:10.1177/02692163231186173.
- Jaysawal, N., Saha, S.(2022). COVID-19 and spiritual well-being: implications for social work. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 42(2),135-151. <https://doi.org/10.1080/15426432.2022.2127391>.
- Lucchetti, G., Koenig, H.G., Lucchetti, A.L.G.(2021). Spirituality, religiousness, and mental health: A review of the current scientific evidence. *World J Clin Cases*, 9(26),7620-7631. <https://doi.org/10.12998/wjcc.v9.i26.7620>.
- Park, S.Y., Do, B., Yourell, J., Hermer, J., Huberty, J. (2024). Digital Methods for the Spiritual and Mental Health of Generation Z: *Scoping Review Interact J Med Res*, 13:e48929 doi: 10.2196/48929.
- Park, S.Y., Huberty, J., Yourell, J., McAlister, K.L., Beatty, C.C.(2023). A spiritual self-care mobile app (Skylight) for mental health, sleep, and spiritual well-being among generation Z and young millennials: Cross-sectional survey. *JMIR Form Res*, 27(7), <https://doi.org/10.2196/50239>.
- Pompele, S., Ghetta, V., Veronese, S. et al. (2022). Spirituality and Children's Coping with Representation of Death During the COVID-19 Pandemic: Qualitative Research with Parents. *Pastoral Psychol* 71, 257–27, <https://doi.org/10.1007/s11089-021-00995-w>.
- Rathakrishnan, B., Singh, S.S.B., Yahaya, A., Kamaluddin, M.R., Aziz, S.F.A. (2022). The Relationship Among Spirituality, Fear, and Mental Health on COVID-19 Among Adults: An Exploratory Research. *Front. Psychol.* 12:815332. doi: 10.3389/fpsyg.2021.815332.
- Reed, N., Peterson, R., Ghost Dog, T., Kaufman, C., Kelley, A., Craig Rushing, S.(2022). Centering native youths' needs and priorities: Findings from the 2020 Native Youth Health Tech Survey. *Am Indian Alsk Native Ment Health Res*, 29(3), 1-17.
- Tirri, K. (2023). Spirituality and giftedness. *Gifted Education International*, 39(1), 73-79. <https://doi.org/10.1177/02614294221129394>.

Designing a unified approach and coherence devotional activities with the active participation of students and strengthening their spiritual capabilities in schools (prayer book plan) based on the views of principals, deputies, teachers of Islamic education, counselors, educators and school health

Abstract

The aim of this study was to design a holistic approach and integrate devotional activities with the active participation of students and strengthen their spiritual capabilities in schools (prayer book design) based on the views of principals, deputies, teachers of Islamic education, counselors, educators and health. The first secondary schools in Tehran have been completed. The present study was applied in terms of purpose and qualitative research method of analytical-descriptive type in terms of data collection method, through textual content analysis of open answers to questionnaire questions by inductive content analysis method. The statistical population consisted of principals, deputies, teachers of Islamic education, counselors, educators and health educators in the academic year 1400-1399 in the first secondary schools of Tehran and the sample size of this group of 90 people was purposefully selected. The data collection method was completed by completing a questionnaire. After analyzing the questions by qualitative analysis method, fourteen common codes were extracted through software maxqda which was in a joint study, of which 14 common codes related to component A: worship activities with the active participation of high school students. First in the duty of congregational prayer in schools And 5 common codes related to component B: Strengthening the spiritual capabilities of junior high school students in the obligation of congregational prayer in schools was stated by principals, deputies, teachers of Islamic education, counselors, educators and health of junior high schools in Tehran. Therefore, according to the qualitative analysis of the textual content of the data obtained from the open answers of principals, deputies, teachers of Islamic education, counselors, educators and health educators of first secondary schools in Tehran, we can take a unified approach and coherence to devotional activities with active participation. Strengthening the spiritual abilities of junior high school students (prayer book design) can be analyzed, described and designed.

Keywords: *worship activities, spiritual abilities, prayer, prayer book design*